

Діана Вікторівна **БОНДАРЕНКО**

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9722-6082>

e-mail: dianamusic214@gmail.com

Аліна Сергіївна **РУЧКО**

студентка, Національний Юридичний Університет ім. Ярослава Мудрого

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6736-0739>

e-mail: alina.ruchko2004@gmail.com

"ПРОЦЕС ЗАРАДИ ПРОЦЕСУ": ФЕНОМЕН ПРАВОВОГО ПУРИЗМУ

У статті висвітлено питання співвідношення понять «формалізм», «надмірний формалізм» та «пуризм» з погляду вітчизняного законодавства та правових систем інших держав. Шляхом компаративістського аналізу подано висновки про необхідність зваженого підходу державами до обрання того чи іншого шляху задля належного відправлення правосуддя. Акцентовано на тому, що, попри все, основна мета суддів має полягати в ефективному захисті прав та свобод громадян. Важливим аспектом є, зокрема, й індивідуалістичний підхід до кожної справи задля забезпечення відповідної реалізації основних принципів правосуддя. Однак водночас звернено увагу й на важливість збереження рівноваги на користь розумного формалізму.

Ключові слова: процесуальний формалізм, надмірний формалізм, пуризм, доступ до правосуддя, справедливий розгляд, ефективність

ВСТУП

Судова влада в Україні як правовій державі має ключове значення для утвердження справедливості та вирішення спорів. Суди повинні діяти в межах Конституції та законів, забезпечуючи баланс інтересів учасників проваджень, суспільства та держави. Процесуальне законодавство є цілісною підсистемою національного права. Однак на практиці законотворення і правозастосування виникають прогалини, колізії та недоопрацювання, які необхідно усувати для ефективного правового регулювання.

Необхідно констатувати, що судді, дотримуючись процесуальної форми, схильні до надмірного формалізму, що призводить до обмеження їхньої дискреції у виправленні неістотних процесуальних порушень з боку учасників справи.

Практичною ілюстрацією цієї тенденції є випадки, коли буквальне або обмежувальне тлумачення процесуальних норм створює необґрунтовані перешкоди для реалізації права учасників на доступ до суду (включно з апеляційним та касаційним оскарженням). У подібних ситуаціях судовий процес здійснюється як самоціль, ігноруючи основне завдання судочинства та право на справедливий судовий розгляд, оскільки не враховуються обставини конкретної справи.

З огляду на те, що це явище негативно впливає на результати розгляду справ та порушує права учасників, його дослідження є актуальним як в теоретичному, так і практичному вимірах.

МЕТА дослідження – з'ясування правової природи надмірного формалізму та форм його прояву у трактуванні судами процесуального і матеріального права в аспекті законодавства України та окремих країн ЄС. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати окремі наукові праці та судову практику, співвіднести поняття «формалізм», «надмірний формалізм» та «пуризм», визначити шляхи мінімізації його негативного впливу на процесуальну діяльність

суддів, дослідити практику в зарубіжних країнах з цього питання.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Стаття ґрунтується на комплексному підході до аналізу такого правового явища як «надмірний формалізм» у правозастосуванні в Україні та окремих країнах ЄС. У дослідженні застосовано низку загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, зокрема: діалектичний, системний аналіз, прогнозування, порівняльно-правовий та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Під процесуальним формалізмом слід розуміти вимогу неухильного виконання норм права у розгляді та вирішенні справи, що поширюється не лише на суд, а й на всіх інших учасників судового процесу. Водночас, на думку Н. Сакари, він є необхідною умовою належного відправлення правосуддя, оскільки завдяки йому використання судами дискреційних повноважень чітко обумовлено з вказівкою випадків та відповідного обсягу, чим запобігаються ситуації свавілля, забезпечується передбачуваність застосування закону й відповідно дотримуються гарантії права на справедливий судовий розгляд [8, с. 85].

Правомірний та розумний формалізм у процесі є позитивним й необхідним явищем, оскільки забезпечує чітке дотримання судами та учасниками розгляду певних правил процесу, проте надмірний формалізм заважає практичному та ефективному доступу до суду, не сприяє правовій визначеності, належному здійсненню правосуддя, зокрема виконанню судового рішення, та є порушенням ст. 6 Конвенції [3]. Це також узгоджується з практикою ЄСПЛ, зокрема рішенням від 28 жовтня 1998 р. у справі «Перед де Рада Каваніллес проти Іспанії», від 13 січня 2000 р. у справі «Мірагаль Есколано та інші проти Іспанії», від 08 березня 2017 р. у справі «ТОВ «Фріда» проти України».

Поняття надмірного формалізму слід розуміти як

надмірне прагнення до чистоти, переваги форми над змістом [4]. За надмірного формалізму дотримання норм процесуального права здійснюється не для належного відправлення правосуддя, а перетворюється у самоціль процесуальної діяльності суду.

У трактуванні процесуального законодавства Верховний Суд визнає надмірний формалізм неправомірним обмеженням права на доступ до суду як елемента права на справедливий суд згідно зі ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5].

Зайвий формалізм проявляється у штучному створенні судом процесуальних перешкод, жорсткому тлумаченні норм права та необгрунтованому поверненні позовів (наприклад, адміністративних) з формальних підстав, що блокує доступ громадян до правосуддя [2, с. 353].

Поняття ж пуризму введено у правовий обіг ЄСПЛ. Так, в рішенні у справі «Сутяжник проти Росії» (заява № 8269/02) ЄСПЛ зробив висновок про те, що не може бути скасоване правильне у суті судові рішення та не може бути відступлено від принципу правової визначеності лише для правового пуризму, судові рішення може бути скасоване лише з метою виправлення істотної судової помилки.

Стосовно співвідношення цього феномену з поняттям надмірного формалізму, варто зазначити, що Верховний Суд, як і ЄСПЛ, вживають ці поняття як синоніми. Водночас науковці визнають пуризм крайнім проявом надмірного формалізму [8, с. 85].

Серед основних правил відмежування формалізму від надмірного формалізму Верховний Суд у своїй практиці виділяє такі:

- 1) суть за загальним правилом переважає над формою;
- 2) до вирішення публічно-правових спорів за загальним правилом є незастосовними підходи кримінального процесу або процесу притягнення фізичної особи до адміністративної відповідальності в частині оцінювання процедурних порушень;
- 3) процедурні порушення суб'єкта владних повноважень, рішення (дії, бездіяльність) якого оцінюються судом, не можуть легалізувати сутнісні порушення суб'єкта приватного права (порушення з боку одного суб'єкта не можуть легалізувати порушення з боку іншого суб'єкта);
- 4) процедура вторинна, якщо рішення суб'єкта владних повноважень: відповідає визначенням законом завданням (функціям) такого суб'єкта; має легітимну ціль; законодавство не містить імперативних заборон або наслідків недотримання таких процедур;
- 5) якщо є доступ до суду, «правопорушник» доводить передусім сам факт відсутності правопорушення, що дає суду змогу оцінити суть відповідного правопорушення;
- 6) за порушення процедури передусім має нести відповідальність посадова особа, яка допустила таке порушення, а не страждати суспільні (публічні) інтереси або інтереси держави;
- 7) визнання протиправним рішення (дії, бездіяльності) суб'єкта владних повноважень з огляду на процедурні порушення за загальним правилом не повинно позбавляти (звільняти) його від обов'язку невідкладно прийняти нове рішення у відповідних правовідносинах з дотриманням процедури;

8) дотримання формальних процедур вимагає законодавство, а недотримання деяких формальних процедур вимагає об'єктивна ситуація (доцільність, раціональність, домірність) [4].

Національні суди зобов'язані застосовувати процедурні правила так, щоб забезпечити справедливість провадження, уникаючи водночас двох крайнощів: надмірної жорсткості (формалізму), що шкодить справедливості, і надмірної гнучкості, що знецінює вимоги закону [6].

Під зайвою або як її ще називають надмірною гнучкістю Я. Берназюк визначає здебільшого негативне оціночне поняття, що означає нехтування процедурою, визначеною законодавством, у ситуації, за якої негативні наслідки недотримання такої процедури переважають принцип розумності (доцільності, раціональності) [1].

Способами відмежування формалізму від надмірного формалізму, а також формалізму від надмірної гнучкості є:

- 1) винесення судового рішення в межах суддівського розсуду (дискреції суду), керуючись верховенством права (справедливістю);
- 2) забезпечення мотивованості судового рішення шляхом оцінювання: причин, які призвели до процедурних порушень; наслідків, до яких призвели ці процедурні порушення; можливості безпосередньо у судовому процесі усунути (нейтралізувати) ці процедурні порушення; добросовісності/недобросовісності суб'єкта, який допустив процедурні порушення;
- 3) застосування трискладового тесту вирішення публічно правового спору (передбачає, що суд, приймаючи рішення у межах суддівського розсуду (дискреції суду), перевіряє його на відповідність (несуперечність) принципам національної безпеки, суспільного інтересу, ефективності захисту порушеного права особи) [4].

У справах стосовно України Європейський Суд неодноразово відзначав, що відступи від принципу правової визначеності виправдані лише за необхідності, за обставин істотного й непереборного характеру (справи: «Салов проти України», п. 93; «Проценко проти України», п. 26; «Кравченко проти Росії», п. 45). Зокрема, відступ від принципу правової визначеності допустимий не в інтересах правового пуризму, а з метою виправлення «помилки, що має фундаментальне значення для судової системи» [7].

«Правовий пуризм» можна ототожнити з підходом, який в юридичній інтерпретації намагається суворо триматися тексту закону й мінімізувати вплив екстраюрідичних чинників (мораль, політика, суб'єктивні оцінки). Аналізуючи правові системи різних держав, можна виокремити специфічні особливості, які характерні надмірному формалізму, і протиставити його більш партикуляристичному підходу.

Передусім з погляду компаративістики хочемо порівняти діаметрально протилежні підходи Бразилії (партикуляризм) та Польщі (формалізм). Польща – приклад «жорсткого правового пуризму»: формалістична освіта, механічне застосування норм, уникнення моральних суджень. Бразилія, зі свого боку, слугує прикладом «м'якого постформалізму»: відкрита інтерпретація, етичне суддівське самовизначення, моральна чутливість до контексту.

Бразильські судді часто заявляють, що справедливість і моральні міркування можуть правомірно перева-

жати над буквальним змістом правових текстів [9]. Бразилія демонструє відхід від пуризму. Тут поширено ціннісний (постформалістичний) стиль тлумачення, коли закон розглядають як гнучкий інструмент реалізації конституційних принципів справедливості. Судді в публічних виступах іноді прямо заявляють, що в разі сумніву між законом і справедливістю, вони оберуть рішення, яке, на їх думку, буде більш справедливим, навіть якщо це відходить від буквальної інтерпретації.

У суддівських опитуваннях значне число бразильських суддів висловлюють, що вони можуть (і повинні) відступити від тексту законів у світлі конституційних принципів або суспільних цінностей. Наприклад, 57,9% суддів першої інстанції та 44,8% апеляційних суддів не погодилися з твердженням, що «суддя повинен надавати перевагу тексту законів над конституційними принципами», чітко висловивши перевагу стандартам над правилами. Аналогічно 51,8% суддів першої інстанції та 51,3% суддів апеляційної інстанції висловили думку, що вони повинні мати можливість не враховувати прецеденти Верховного Суду. Нарешті, 89,4% суддів першої інстанції та 91% суддів апеляційної інстанції (N=313) погодилися, що судді можуть застосовувати конституційні принципи для примусу інших гілок влади діяти в питаннях охорони здоров'я, освіти та безпеки [9].

У бразильській юриспруденції Конституція трактується як «живий документ», що дає суддям змогу виправляти недоліки законодавства в ім'я справедливості або соціального поступу [9]. Отже, на відміну від пуризму тут формується «відкритий формалізм» – суддя стає не просто інтерпретатором, а співтворцем права.

Що стосується Польщі, то історично тут (особливо через досвід соціалістичної системи та «формалізм державного права») розвивався «судово-юридичний формалізм» як інтелектуальний і практичний підхід. Польська правова культура протягом тривалого часу вважається надзвичайно формалістичною з наголосом на лінгвістичному тлумаченні законів і механічному застосуванні норм [9]. Навіть якщо казати про здобуття юридичної освіти, то велика увага польських студентів приділяється на застосування закону «за буквою» всупереч глибокому аналізу моральних чи політичних концепцій. Конституція Польщі встановлює чіткий, замкнений перелік джерел права (тобто тільки статутні акти, міжнародні договори, акти уряду за законом), що обмежує можливість апелювати до позанормативних джерел або судової практики як самостійного джерела права.

В легенді юридичної доктрини Польщі переважає погляд, що суддя має діяти «механічним» способом – якщо закон ясно сформульовано, потрібно просто застосувати його, мінімізуючи дискусії про справедливість, цінності чи політичні аргументи.

Дослідницькі дані аналізу судових рішень (наприклад, судів адміністративної та конституційної юрисдикції) показують, що переважна більшість посилань у рішеннях – це «внутрішні» стандарти інтерпретації (лінгвістичний підхід, системна інтерпретація) з мінімальним залученням зовнішніх елементів, таких як мета закону чи суспільні цінності. Після приєднання Польщі до ЄС суди дещо збільшили звернення до європейських стандартів, але основа формалістичної інтерпретації залишилась сильною.

Отже, Польща – приклад інституційного та консервативного правового пуризму. Польський підхід зосе-

реджено на формальній автономії права та суворому розмежуванні права й політики. Після соціалістичного періоду польська юридична спільнота намагалася «очистити» право від політичного впливу, повернувши його до догматичної, позитивістської моделі. Бразилія – навпаки, демонструє плюралістичний, постпозитивістський варіант правового пуризму, який визнає неминучий зв'язок права з політикою, мораллю та соціальною реальністю. Тут пуризм радше проявляється у прагненні підвищити якість юридичного дискурсу, а не ізолювати його від зовнішніх впливів.

Окремо на практичному прикладі екстремального правового пуризму в Люксембурзі хочемо показати його негативні наслідки. У справі № 52577C / 52578C перед Адміністративним судом Люксембургу (16 липня 2025) описано, як процедуру в Люксембурзі застосовано так, що форма переважила зміст [10]. Попри те, що спір стосувався податкових нарахувань з істотними фінансовими наслідками, Адміністративний суд обґрунтував відмову в розгляді справи посиланням на процесуальну формальність – помилку у визначенні представницьких органів компанії. Інакше кажучи, процедура переважила зміст, а платників податків фактично по жертвували в ім'я формальностей судового процесу.

Цей випадок демонструє межі й ризики такого підходу. Коли формалізм виходить з контролю й починає порушувати право на доступ до суду, він перестає бути захистом правової системи, а стає бар'єром. Справи з Люксембургу показують, що формалізм без гнучкості та орієнтації на доступ до суду може бути несумісним з принципами правової держави.

Окремо варто порівняти підхід Німеччини та Нідерландів. Науковці розглядають аспекти кримінального права й процесу в Німеччині (зокрема федеральній землі Північний Рейн-Вестфалія) та Нідерландах, виділяючи два типи підходів: формалізм / доктринальність (у німецькій системі) проти прагматизму / ефективності (в нідерландській). Варто зауважити, що нідерландська система кримінального правосуддя, що базується на високому ступені можливостей прокуратури та прагматизмі, є дуже вибірковою, тоді як рівень розкриття справ поліцією залишається надзвичайно низьким порівняно з показниками в Німеччині [11].

Широковідомою є думка, що в Нідерландах є проблема з організованою злочинністю. Зі свого боку, порівняльний аналіз дає зрозуміти, що й Німеччину це питання не обійшло, хоча найімовірніше у дещо меншому масштабі. Саме цей суспільний контекст важливий для розуміння того, як і чому системи кримінального правосуддя формуються таким способом.

Порівняльний аналіз судових культур різних країн показує, що феномен правового пуризму неможна зводити лише до крайнощів правового позитивізму чи догматизму. Це явище має багатовимірний характер, який залежить від історичного досвіду, інституційних особливостей і правосвідомості юридичної спільноти. Польща репрезентує приклад «інституційного формалізму», що історично сформувався як реакція на політичне втручання у право в соціалістичний період. Прагнення до «очищення» права після 1989 р. призвело до акценту на його автономії, стабільності та самодостатності. Такий формалізм у польській доктрині розглядався як гарантія незалежності судової влади, однак водночас – як

чинник, що обмежує еволюцію права в напрямі гнучкості та моральної адаптації.

Польська правова культура тяжіє до догматичного формулювання, в межах якого право розуміється як замкнена система норм, а суддя – як «технік закону». Цей підхід забезпечує передбачуваність, але створює ризики відриву права від соціальної реальності. Результатом є те, що правосуддя іноді сприймається не як інструмент справедливості, а як технічна процедура.

Бразилія показує протилежний полюс – постформалістичний, партикуляристичний підхід, що підкреслює моральну відповідальність судді. Бразильська Конституція втілює ціннісно-орієнтований конституціоналізм, в межах якого суддя має право і навіть обов'язок відступати від букви закону, якщо це потрібно для реалізації принципів справедливості, гідності та рівності.

Така модель перетворює суддю на співтворця права. Він не лише застосовує норми, а й тлумачить їх у світлі конституційних цінностей. Це сприяє гнучкості правової системи, однак водночас створює ризик суб'єктивізму – коли моральна оцінка судді може виходити за межі правових рамок.

Постформалізм Бразилії – це спроба з'єднати нормативність з гуманістичним підходом, в якому право розглядається як «живий інструмент» соціального прогресу. Судова практика показує, що судді активно застосовують конституційні принципи для захисту соціальних прав, навіть тоді, коли законодавство містить прогалини.

У кримінальному праві Німеччини переважає доктринальний формалізм, що виявляється у системності та логічній побудові норм, а також у стабільності судової практики. На противагу Нідерланди відомі прагматичним та інструментальним підходом, де ефективність і доцільність часто превалюють над чистою догматикою. Це сприяє швидкому реагуванню на суспільні виклики, проте створює ризики вибіркового застосування права та нерівності перед законом. Порівняння цих двох систем показує, що правовий пуризм не завжди корелює з ефективністю чи справедливістю. У Німеччині формалізм забезпечує стабільність і довіру до суду, тоді як у Нідерландах прагматизм іноді породжує відчуття вибіркової правосуддя.

Феномен правового пуризму має амбівалентний характер. З одного боку, він гарантує правову визначеність, стабільність і неупередженість суду, проте з іншого – у своїх крайніх формах він може ізолювати право від соціальної реальності й перетворити судочинство на ритуал без змісту.

Так, аналізуючи підходи різних держав до формування практичної сторони діяльності судів, можна зробити чіткий висновок про те, що обрання того чи іншого напрямку залежить від низки факторів: історичний аспект розвитку держави, ментальні особливості окремих націй, індивідуальне сприйняття суддями необхідності превалювання форми над змістом чи змісту над формою.

Список використаних джерел

1. Берназюк Я. Формалізм та надмірний формалізм: особливості адміністративного судочинства: програма підготовки для підтримання кваліфікації суддів окружних адміністративних судів, 24 лютого 2023 р. URL: <https://constitutionalist.com.ua/formalizm-tanadmirnyj-formalizm-osoblyvosti-administratyvnoho-sudochynstva/>
2. Гордєєв В.В., Гураленко Н.А. Надмірний формалізм в адміністративному судочинстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 350–353. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/88.pdf
3. Постанова Верховного Суду від 18 січня 2023 року, судова справа № 2-246/10 (провадження № 61-6908св22). URL:

ВИСНОВКИ

Отже, процесуальний формалізм, з одного боку, розглядається як необхідна умова належного відправлення правосуддя, оскільки він забезпечує передбачуваність, чітке дотримання правил усіма учасниками процесу та обмежує свавілля суду при застосуванні дискреційних повноважень; а з іншого – є дві негативні крайнощі, яких національні суди зобов'язані уникати, щоб забезпечити справедливість, згідно з вимогами ст. 6 Конвенції та практикою ЄСПЛ.

Надмірний формалізм (або пуризм) – це надмірно суворе (бюрократичне) застосування процесуальних чи процедурних норм, що полягає у невідступному слідуванні формі без урахування суті. Це призводить до неправомірного обмеження права на доступ до суду, яке виникає, коли форма переважає над змістом, а дотримання процедур перетворюється на самоціль, а не засіб забезпечення правосуддя. Його проявами є штучне створення судом процесуальних перешкод, жорстке тлумачення норм права та необґрунтоване повернення позовів, що фактично блокує доступ до судового захисту. Такий підхід ігнорує доцільність, розумність, добросовісність обставин конкретної справи та не забезпечує ефективного захисту прав особи та суспільних інтересів.

Другою крайністю є надмірна гнучкість, яка визнається як негативне нехтування процедурою, яке призводить до нівелювання законних процесуальних вимог.

Верховний Суд та науковці пропонують низку правил для відмежування правомірного формалізму від його надмірних форм. Вони акцентують на тому, що суть справи має переважати над формою, а відступ від принципу правової визначеності допустимий лише для виправлення фундаментальної помилки, а не заради чистого «правового пуризму». Ефективне судочинство вимагає від судів знаходження балансу, застосування суддівського розсуду та мотивованості рішень для забезпечення того, щоб процедурні правила слугували гарантією, а не бар'єром для захисту порушених прав.

Порівняння Польщі, Бразилії, Люксембургу, Німеччини та Нідерландів показує, що ефективна правова система потребує балансу між формалізмом і партикуляризмом. Жорсткий пуризм Польщі гарантує стабільність, але позбавляє право адаптивності; відкритий постформалізм Бразилії забезпечує гуманістичну орієнтацію, але може загрожувати єдності правозастосування. Люксембурзький приклад свідчить про те, що формалізм без доступу до правосуддя руйнує саму суть правової держави.

Вважаємо за необхідне акцентувати на тому, що правовий пуризм є явищем радше негативним, оскільки достатньо часто яскраво прослідковується обмеження прав та свобод окремих осіб у зв'язку з тим, що суди категорично проти індивідуалістичного підходу до кожної справи.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/108553596>

4. Постанова Верховного Суду від 16 березня 2023 року, судова справа № 400/4409/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109601428>

5. Постанова Верховного Суду від 05 серпня 2020 року, судова справа № 177/1163/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90847615>

6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «ТОВ «Фріда» проти України» від 08 грудня 2016 року (Заява № 24003/07). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c83#Text

7. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Сутяжник проти Росії» (скарга № 8269/02) від 23.07.2009. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rsutyajnikcase2009.html>

8. Сакара Н. Феномен формалізму в цивільному судочинстві. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 143. С. 77–89.

9. Do Formalist Judges Abide By Their Abstract Principles? A Two-Country Study in Adjudication. URL: <https://d-nb.info/1242973664/34>

10. Excessive formalism: when luxembourg's administrative procedure challenges access to justice. URL: <https://chambers.com/articles/excessive-formalism-when-luxembourg-s-administrative-procedure-challenges-access-to-justice>

11. Formalism versus pragmatism – A comparative legal and empirical analysis of the German and Dutch criminal justice systems with regard to effectiveness and efficiency. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1023263X211005983>

References

1. Bernaziuk Y. Formalism and excessive formalism: peculiarities of administrative proceedings: training program for maintaining the qualifications of district administrative court judges, February 24, 2023. URL: <https://constitutionalist.com.ua/formalizm-tanadmirnyj-formalizm-osoblyvosti-administratyvnoho-sudochynstva/> (in Ukrainian).

2. Hordeev V.V., Huralenko N.A. Excessive formalism in administrative proceedings in Ukraine. *Legal Scientific Electronic Journal*. 2022. No. 1. pp. 350–353. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2022/88.pdf (in Ukrainian).

3. Supreme Court Resolution of January 18, 2023, court case No. 2-246/10 (proceedings No. 61-6908св22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108553596> (in Ukrainian).

4. Supreme Court Resolution of March 16, 2023, court case No. 400/4409/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109601428> (in Ukrainian).

5. Supreme Court Resolution of August 5, 2020, court case No. 177/1163/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90847615> (in Ukrainian).

6. Judgment of the European Court of Human Rights in the case of Frida LLC v. Ukraine of December 8, 2016 (Application No. 24003/07). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c83#Text (in Ukrainian).

7. Decision of the European Court of Human Rights in the case of Sutyazhnik v. Russia (application No. 8269/02) of 23 July 2009. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/euro/Rsutyajnikcase2009.html> (in Ukrainian).

8. Sakara N. The phenomenon of formalism in civil proceedings. *Problems of Legality*. 2018. Issue 143. pp. 77–89. (in Ukrainian).

9. Do Formalist Judges Abide By Their Abstract Principles? A Two-Country Study in Adjudication. URL: <https://d-nb.info/1242973664/34>

10. Excessive formalism: when Luxembourg's administrative procedure challenges access to justice. URL: <https://chambers.com/articles/excessive-formalism-when-luxembourg-s-administrative-procedure-challenges-access-to-justice>

11. Formalism versus pragmatism – A comparative legal and empirical analysis of the German and Dutch criminal justice systems with regard to effectiveness and efficiency. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1023263X211005983>

Diana BONDARENKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-9722-6082>

e-mail: dianamusic214@gmail.com

Alina RUCHKO

student, Yaroslav Mudryi National Law University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6736-0739>

e-mail: alina.ruchko2004@gmail.com

"PROCESS FOR THE SAKE OF PROCESS": THE PHENOMENON OF LEGAL PURISM

Introduction. The paper emphasizes the importance of focusing attention on the main task of the judicial process and on the right to a fair trial, taking into account the circumstances of the specific case. The paper emphasizes the importance of focusing attention on the main task of the judicial process and on the right to a fair trial, taking into account the circumstances of the specific case. In addition, it is important to remember about conflicts, gaps in legislation, and shortcomings that must be eliminated for effective legal regulation.

The purpose of the paper is to reveal the meaning of the concept of "excessive formalism" in order to investigate all the negative phenomena that may be associated with it. The study was conducted through the prism of comparing the experience of the Ukrainian state and foreign countries.

Results. The study revealed that the Supreme Court has developed a number of criteria in its practice to distinguish between formalism and excessive formalism. In addition, a comparative analysis of the practice of foreign states revealed that legal purism largely stems from the historical context of a particular state. For example, in Poland, the experience of the socialist system and "formalism of public law" led to the formation of a practice of strict purism. In turn, Brazilian judges rely more on human values.

Conclusion. In the context of formalism, it is particularly important to strike a balance between purism and excessive flexibility, as both have exclusively negative consequences. At the same time, if the "golden mean" is adhered to, it is possible to speak with certainty about the proper administration of justice with strict adherence to all legal principles.

Keywords: procedural formalism, excessive formalism, purism, access to justice, fair trial, efficiency